

RIBE KUNSTMUSEUM. GØR DIG KLOGERE PÅ KUNSTEN I DET MODERNE GENNEMBRUD

UNDERVISNINGSMATERIALE

Målgruppe: Folkeskolens udskolingsklasser

Ribe Kunstmuseum

LÆR RIBE KUNSTMUSEUM AT KENDE

Ribe Kunstmuseum er hjemsted for en række værker, der kredser om Det Moderne Gennembrud. Som det eneste sted i Esbjerg Kommune kan du her opleve, hvordan kunsten former sig i den sidste halvdel af 1800-tallet. Museet er placeret i en smuk herskabsvilla fra 1864 i hjertet af Ribe.

[Se filmen om museumsbygningen \(2:47\)](#)

[Se filmen om hvordan museet fik sin store kunstsamling \(2:58\)](#)

[Se traileren om Ribe Kunstmuseum \(1:31\)](#)

HVORFOR SKAL DU PASSE PÅ MALERIERNE?

Malerierne på museet er enestående, og de er de eneste af deres slags. De er det, man kalder for unikaer.

Malerierne er gamle, og de har holdt sig så godt, fordi folk igennem tiderne har passet rigtigt godt på dem. På museet har vi et klimaanlæg, der sørger for præcis den rigtige temperatur og fugtighed, og det gør, at malerierne kan holde i mange år endnu.

Malerierne er samtidig et stykke dansk kulturhistorie

Mange af malerne har malet deres miljø og deres familie. Det vidner om, hvordan Danmark så ud på præcis dét tidspunkt, hvor maleriet er malet. Hvilke motiver, der var vigtige, hvordan landskabet så ud, hvordan malernes indbyrdes forhold var.

„Hvad ville der ske, hvis kulturarven forsvandt?“

Heldigvis er vi mange, der passer på kunsten i Danmark. Museerne er steder, hvor kunsten bliver opbevaret under de bedste forhold, og fondene hjælper museer med at erhverve nye værker til deres kunstsamlinger. Andre fonde hjælper museerne med at restaurere deres bygninger og klimaforhold. Det gør de for at passe på den danske kulturarv, for hvordan ville Danmark se ud, hvis den pludselig forsvandt? Hvad tror du?

HVAD ER DET MODERNE GENNEMBRUD?

Det Moderne Gennembrud er den samlede betegnelse for en periode i Danmarks-historien, der udspillede sig i slutningen af 1800-tallet. I de følgende tekster stiller vi skarpt på forskellige temaer, der alle er en del af Det Moderne Gennembrud. De fire temaer er „En ny virkelighed“, „Hvem er jeg?“, „Land og by“ samt „Køn og kærlighed“.

Georg Brandes og Det Moderne Gennembrud

Det Moderne Gennembrud er en yderst interessant tid i Danmarkshistorien. Den finder sted fra ca. 1870-1900, og det er her, der gøres oprør med de gamle normer. 'Moderne' kan også betyde 'nyt', altså en forandring af det gamle, det kendte. Selve betegnelsen for perioden kommer fra debattøren Georg Brandes, der holdte en række forelæsninger på Københavns Universitet i 1871 under navnet "Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur". En af de største pointer var, at dansk litteratur ikke havde ladet sig inspirere af nye strømninger i samfundet og i udlandet. Brandes påpegede, at kunsten i Danmark ikke forholdte sig til samtiden, og var for pæn og pole-

ret. Han opfordrede kunstnere – malere såvel som forfattere – til at sætte "problemer under debat". En forfatter som Herman Bang bruger sine øjne og beskriver, hvad han ser. Han pynter ikke på virkeligheden, men giver et så naturtro billede af verden som muligt. Henrik Pontoppidan skriver om mennesket ud fra et mere naturvidenskabeligt synspunkt, som et væsen der er formet af personlighed og miljø. I billedkunsten ser man også nye ting spire frem. En kunstner som L.A. Ring maler helt almindelige mennesker, og han maler endda en snestorm – noget der ville have været helt utænkelig bare 40 år tidligere, hvor Romantikken var størst, og hvor kunsten skulle være

smuk og få folk til at føle sig godt tilpas.

Det Moderne Gennembrud fører samtidig opbrud med sig på mange fronter i samfundet, bl.a. bliver kønnenes rolle debatteret, en del mennesker flytter fra landet og indtil byen, og man begynder at tænke mere på individet: hvem er jeg egentlig?

! EN NY VIRKELIGHED

De historier, som forfatterne skriver, og de motiver, som kunstnerne skildrer, i slutningen af 1800-tallet er ganske anderledes end dem, der blev skabt i Romantikken.

I 1884 udbrød en frygtelig brand på Christiansborg. Faktisk var det anden gang, at slottet brændte – første gang var i 1794, og det Christiansborg, som vi kender i dag som hjem for Folketinget, stod færdigt i 1928. Journalisten Herman Bang var tilstede på Slotspladsen, og med sin skarpe pen videregav han oplevelsen til Nationaltidendes læsere. Det er en fremragende øjenvidneberetning og førstehåndskilde, som vi den dag i dag kan gøre brug af. Bang beskriver simpelthen bare, hvad han ser. Det er det, der i dag ville hedde en reportage i

avisen, men Bang var en af de allerførste til at gøre brug af de virkemidler, der gør, at vi som læsere bliver taget med helt ind i flammerne. Bangs tekst er blevet kendt som *Branden*. og et uddrag lyder:

„(...) Gangene var sorte af røg og sod. Jeg hørte nogle lange og flygtende kommandoråb – og måtte ud. Lidt efter styrtede loftet. Jeg løb over slotsgården. Der regnede ligefrem kugler af ild og glødende murbrokker. Mellem søjlerne føg det som med hagl. Der var sparsomt ly

mellem søjlerne. Gården ryddedes. Den overgaves redningsløst til denne ødelæggelse.

Jeg trængte atter op ad Folketinget til, ad den modsatte indgang. I det forreste værelse borede flammerne sig ligesom små spidskugler ud gennem en hvid dør. Lige som om den blev gennemskudt og til sidst lignede et flaskestativ. Jeg gik forbi døren ud på en mørk gang. Jeg mærkede mig nøje vejen for ikke at fare vild. Men indtil min dødsdag vil jeg høre denne ustandselige knitren af flammerne over mit hoved. (...)“

Figur 1, fotografi fra 4. oktober 1884.
Christiansborg brænder

Det må have været vildt at være med til. Som man kan læse et andet sted i Branden bærer folk kunstværker ud af det brændende slot. Det var nemlig her, at Kongens Malerisamling lå. Stort set hele samlingen blev reddet, nogle skulpturer gik tabt, men ved mange af dem havde man heldigvis stadig en gipsmodel eller en støbeform at kunne reproducere ud fra. Efter branden på Christiansborg blev Statens Museum for Kunst bygget, og her flyttede Kongens Malerisamling ind.

En ny måde at skrive og male på

Herman Bang var en af de forfattere, der fornyede litteraturen i Det Moderne Gennembrud. I malerkunsten skete der også en del, og kunstnerne malede på en anden måde end den i Romantikken. Det var ikke kun i Danmark, at kunsten ændrede sig, det gjorde den i hele Europa – fx i Frankrig, hvor en gruppe kunstnere, der senere blev kendt som Impressionisterne, udstillede sammen for første gang i 1874.

Men i Danmark sås de nye tanker bl.a. ved, at man helt grundlæggende malede anderledes. Malerne efterlod spor som penselstrøg i deres malerier – det er ikke noget vi tænker over i dag, men i starten af 1870'erne var det epokegørende. Motiverne forandrede sig også. I Romantikken skulle der helst være en stor-slået fortælling, eller man skulle gengive den guddommelige natur. I Det Moderne Gennembrud var det ok, at bruge sin familie som modeller og male billeder uden fortællinger.

Brud med traditionen

I starten af 1880'erne oprettede en kreds af kunstnere et modsvar til Det Kgl. Danske Kunstakademi, hvis undervisning de opfattede som gammeldags og utidssvarende. Modsvaret kaldte de for 'Kunstnernes Frie Studieskoler', og i 1883 lykkedes det dem at få et årligt tilskud fra staten. På Studieskolerne blev den traditionelle, akademiske måde at opbygge et maleri på forkastet, så man ikke længere malede en '1:1 gengivelse af virkeligheden', et glansbillede af verden. Eleverne blev tvunget til at finde ud af, hvad der var særegent ved dem – hvordan *deres* stil var. De var individuelle malere og skulle finde deres eget udtryk. Maleren Kristian Zahrtmann var en vigtig person i denne sammenhæng. Han underviste på Studieskolerne, og han lærte sine elever at bruge farver på en helt ny måde. Hos Zahrtmann kunne man ikke bare bruge en mørk nuance eller en sort til at male skyg-

ger med, en skygge kan have mange farver, og især komplementærfarverne var gode til dette formål. Havde man malet en orange appelsin, skulle skyggen være blå, og på et grønt æble kunne man med fordel bruge en rød skygge. Zahrtmann var selv en stor maler, og på Ribe Kunstmuseum hænger bl.a. *Mit Frokostbord i Portofino*, som du finder opgaver til i dette undervisningsmateriale.

Andre malere, der er vigtige at kende, når det gælder Det Moderne Gennembrud, er Ska-gensmalerne – især Michael Ancher, Anna Ancher og P.S. Krøyer. Her finder man for alvor de nye typer af motiver i den danske kunst. Michael Ancher malede meget skagboerne, men han malede også sin hustru Anna adskillige gange. Anna Ancher var lysets mester, og faktisk er lyset hovedperson i hendes malerier. Krøyer var stemningsmaler, og malede smukke aften timer ved Skagen Sønderstrand, men var også en eminent portrætmaler. De tre kommer du til at lære meget mere om, når vi analyserer deres billeder i dette undervisningsmateriale.

! HVEM ER JEG?

Et andet tema, der indgår i Det Moderne Gennembrud, er en ny og anderledes måde at anskue mennesket på. Man begynder at forstå mennesket som et væsen, der er formet af personlighed, fornuft samt arv og miljø. Man begynder kort sagt at beskæftige sig med individet og identitet.

En af de forfattere, som beskæftigede sig med mennesket som et selvstændigt, fornuftigt væsen, var forfatteren Henrik Pontoppidan. Pontoppidan skrev mange klummer i avisen, hvor han forholdte sig til store spørgsmål – fx spørgsmålet „Hvem er jeg?“. Her reflekterede han over, om man som menneske kun er på én måde, eller om man kan være på forskellige måder i forskellige sammenhænge. I Politiken skrev Pontoppidan d. 12. marts 1897 klummen „En indre stemme“, som omhandlede netop identitetsspørgsmålet:

„(...) Og i sin utålmodighed kaster man da blikket ud over menneskene og menneskehedens historie for i det mindste her at finde sammenhængen, lovene og udviklingen, kort sagt: For her at søge en mening med livet og et formål for menneskenes kamp og liden. Anser man sig desuden i besiddelse af evner og kræfter og måske oven i købet af et kald, giver man sig til at reformere og revolutionere for ligesom en gud at omskabe menneskene i sit billede ... indtil man en dag standses af en stemme fra dybet af sit indre, en stemme,

der spørger: Men hvem er du selv? Fra den dag kender man intet andet spørgsmål end netop dette ene. Fra hint øjeblik er ens eget, sande jeg blevet den store sfinks, hvis gåde man forgæves stræber at løse.

Mit sande jeg? ... Den mand, der i morges i det tætte snefald gik op og ned ad en og samme gade, op og ned, op og ned, forstemt, bitter, så uendelig led ved livet og dets besvær ... var det mit sande jeg? (...)

Pontoppidan gav ikke noget svar på, hvem *han* var. Han grublede gennem hele klummen, og konkluderede, at han måtte søge videre. For han var mange forskellige ting – vi *er* sammensatte mennesker og kan være på én måde, når vi er i skole med vennerne og på en anden måde, når vi er hjemme med familien.

L.A. Ring sætter fokus på arbejdernes vilkår

En af de malere, der beskæftigede sig med det selvstændige individ, der traf beslutninger på oplyst grundlag, var L.A. Ring. Ring malede ofte mennesker, der så ud på verden, eller som stod på en tærskel og skulle tage et valg. Et sådan billede findes på Ribe Kunstmuseum,

og her i undervisningsmaterialet vil du kunne finde spørgsmål og en uddybende tekst om det. Ring malede det, som han så og det, som han oplevede. Ring malede mest de mennesker, der ikke havde så mange penge. Han malede også dem, der boede på landet. Rings billeder var ret alvorlige. Der var ikke mange modeller, der smilte på hans billeder, og han malede oftest billeder med mennesker, der havde et arbejde. Det kunne være en husmand, en landarbejder, en telegrafist eller en jernbanevogter. Ring ville gerne sætte fokus på arbejdernes vilkår og de fattiges rettigheder, og det gjorde han ved at male dem.

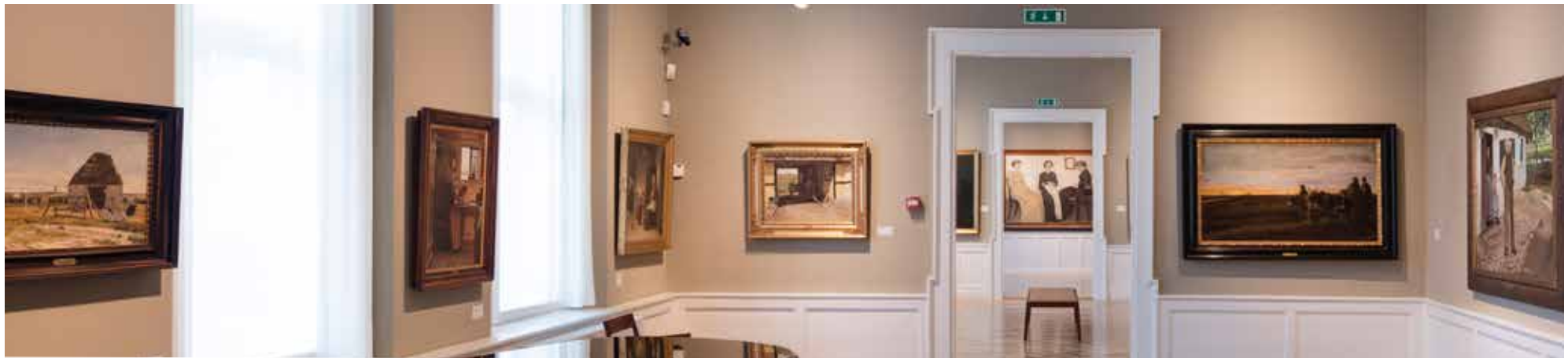
Aviser var talerør for de moderne strømninger. I slutningen af 1800-tallet var der blevet

grundlagt en række aviser med forskellige holdninger – der var altså rig mulighed for at læse om samfundet og verden. Bl.a. blev Politiken oprettet i 1884 af Edvard Brandes, Georgs bror, og her blev tankerne om et moderne samfund luftet i artikler og kronikker. Både forfattere og billedkunstnere udtrykte deres holdninger i aviserne.

! LAND OG BY

I 1800-tallets sidste halvdel var Danmark ikke udelukkende et landbrugsland – Danmark forvandlede sig til et industrisamfund med større byer med teatre og selskabsliv, men også med fattigdom og armod.

Jørgen Sonne: *Sct Hans Aften*, (1860)

I slutningen af 1800-tallet flyttede mange mennesker ind til byerne, som en del af den øgede industrialisering. Det Moderne Gennembruds forfattere skrev om byerne og menneskemylderet, men de skildrede også livet på landet. Livet på landet var ofte blevet skildret som meget idyllisk og harmonisk, fx i som her i Jørgen Sonnes *Sct Hans Aften* (1860):

Bønderne var ofte blevet fremstillet som glade og smilende, dansende og ofte iklædt folke-dragter. Det gjorde Det Moderne Gennembrud op med.

Livet på fattiggårdene

Forfatteren Henrik Pontoppidan giver i sin novelle *Nådsensbrød* om den store fattigdom på landet, han giver os et øjebliksbillede på, hvordan livet i virkeligheden så ud uden for byen. I *Nådsensbrød* møder vi bl.a. Stine Bødker, der ikke kan klare sig selv, og derfor bliver

---

sendt på fattiggården. På fattiggården mistede man sine borgerlige rettigheder: Stemmeret, ejendomsret, værgeretten over ens børn samt retten til at gifte sig – og så var der arbejdstvang. Fattigdom blev nemlig set som selvforskyldt, så disse fattighuse blev også brugt som 'genopdragelsesanstalter'. Det var en barsk omgang at bo på fattiggården. Dog blev der fra 1890 blev der gennemført lettelser for de værdige fattige – dem der havde en god undskyldning for deres fattigdom, dvs. ældre, blinde og syge. Men Pontoppidan fik landbefolkningen og fattiglemmerne en stemme i samfundsdebatten. Senere i undervisningsmaterialet vil du møde malerne Hans Smidth og J.F. Willumsen, der begge beskæftiger sig med emnet 'Land og by'.

Det Moderne Gennembrud og storbyer

En af de forfattere, der beskæftigede sig med de voksende byer, var Herman Bang. Bang skrev i 1887 romanen *Stuk* om byens hektiske liv:

”Der var skumring endnu, og over parken og Skt. Peders Mølle hvilede det gråblå sidste skær af dag. Men langs gaden var der allerede tændt og lygter og alle butikkers blus lyste ud over vrimlen. Som en hel hær strømmede arbejderne langs fortovene ud ad broen – som en taktfast march lød det mod stenene; og midt på gaden, på sporet, klemte de oplyste teatervogne frem, tre på række, propfulde, med glade, hættekledte damer, der hang og red helt ud på platformene.”

Bang skriver reportage-stil, ligesom dengang i 1884, hvor Christiansborg Slot brændte. Men

i *Stuk* er det ikke en virkelig begivenhed, han skildrer – det er ren fiktion. Han bruger ikke så meget plads på følelser, men skriver derimod om det, som hovedpersonerne sanser, de indtryk, som de får undervejs i bogen. Skrivestilen bliver kaldt for impressionistisk.

Impressionisme i billekunsten

I maleriet er den impressionistiske stil lidt det samme. Man maler sine indtryk, og især lyset bliver toneangivende. Ordet 'impressionisme' stammer fra en udstilling i Paris i 1874, hvor en gruppe malere udstillede deres malerier som modsvar til de mere traditionelle ting, som man kunne se i byen. En anmelder kaldte dem lidt sarkastisk for 'indtryksmalere', og det navn hængte ved. Impressionisterne ud-

stillede sammen i alt otte gange. De var vidt forskellige, men alle fælles om at forny maleriet. En af impressionisterne, Claude Monet, skildrer lyset i sine billeder. Han maler det samme motiv igen og igen, men på forskellige tidspunkter af dagen. Herhjemme var maleren Anna Ancher også rigtig god til at male lys. Hun maler især solens aftryk på vægge eller på møbler, og findes også i dette undervisningsmateriale.

! KØN OG KÆRLIGHED

I Det Moderne Gennembrud begyndte man at diskutere kvinder og mænds rettigheder. Man debatterede, om både kvinder og mænd måtte have sex før ægteskabet, om man kunne tillade sig have sex med andre end sin forlovede eller sin ægtefælle og om de samme 'sædelighedsregler', regler for god og moralsk adfærd, skulle gælde for både kvinder og mænd.

I 1880'erne rasede en stor offentlig debat om køn og seksualitet, som vi i dag kender som 'Sædelighedsfejden'. Debatten handlede om den seksuelle ligestilling mellem kønnene, og fandt sted i aviserne, i teaterstykker og i foredrag. Den almene holdning i slutningen af 1800-tallet var, at kvinder var født uden en kønsdrift. De kvinder, som udviste en seksuel adfærd, anså man som mentalt forstyrrede.

Kvinder skulle være kyske og jomfruer indtil ægteskabet. Omvendt mente man, at mænd var udstyret med en stærk og naturlig kønsdrift, som de af hensyn til deres fysiske og psykiske sundhed helst skulle have tilfredsstillet. Mens det derfor var almindeligt accepteret, at mænd havde sex før (og uden for) ægteskabet, gjaldt der andre standarder for kvinder. Denne ulighed afspejlede andre dele af sam-

fundet, hvor kvinder generelt havde dårligere vilkår end mænd. Derfor kan man også se sædelighedsfejden som en debat om ligestilling mellem kønnene. Sædelighedsfejden var ikke kun en dansk strømning, der blev diskuteret kønsmoral i hele Norden.

To fløje i sædelighedsdebatten

De to mest højrøstede fløje herhjemme kan – groft opridset – repræsenteres ved to personer: Elisabeth Grundtvig fra Dansk Kvinde-samfund og forfatter og litteraturkritiker Georg Brandes. Grundtvigs holdning var, at når kvinder kunne tøjle deres sextrang, så kunne mænd også, og de regler der før havde været for kvinder, skulle nu gælde for begge køn: Ingen sex før ægteskab og ingen utroskab. Mændene skulle have samme rettigheder som kvinder. Georg Brandes var derimod af den opfattelse, at seksualitet var en privat ting, offentligheden og andre folk skulle blande sig helt uden om. Kvinder skulle altså så at sige have de samme rettigheder som mænd. I of-

fentligheden gav den tankegang Brandes et ry som ”usædelighedens forkæmper”. En række svenske og norske forfattere delte opfattelse med Georg Brandes, og de blev kaldt for ’fritænkere’. Sædelighedsfejden resulterede ikke i nogle politiske ændringer eller lovforslag, men alligevel er den vigtig at kende til, da det var her, at man for alvor begyndte at diskutere seksualitet kønnene imellem.

Kunstnere og forfattere beskæftiger sig med kønsroller

Måske fik diskussionen om sædelighed flere forfattere og kunstnere til at beskæftige sig med kvinders forhold – Amalie Skram kommenterede på kvinders seksuelle og økonomi-

ske undertrykkelse i debutromanen *Constance Ring*, og Herman Bang, som vi efterhånden har beskæftiget os en del med i dette undervisningsmateriale, skriver om ”stille eksistenser”. I *Den sidste balkjole* får vi et indblik i netop to af disse eksistenser, søstre Emma og Antoine, der lever et stilfærdigt liv, men med skjulte længsler og drømme, der aldrig blev opfyldt.

I billedkunsten begyndte Michael Ancher for alvor omkring 1880 at bruge sin hustru, Anna, som motiv i sine billeder. Han fremstillede hende som en stærk og selvstændig kvinde, hvilket hun også var. Anna var en af de få kvinder, der blev ved med at male, selvom hun var

blevet gift. Hun ville være kunstner, og Michael støttede hende i valget. I dette undervisningsmateriale ser vi nærmere på Michael Anchers store maleri *En Barnedaab*, hvor Anna er gengivet rank i en smuk, gylden kjole.

VÆRKER I UNDERVISNINGS- MATERIALET TIL DET MODERNE GENNEMBRUD

I undervisningsmaterialet vil du finde spørgsmål til ni malerier fra Ribe Kunstmuseum, der kan relatere sig til de temaer, der er blevet gennemgået:

1. Kristian Zahrtmann, *Mit Frokostbord i Portofino*, 1900
2. P.S. Krøyer, *Franske arbejdere i hulvej*, 1879
3. L.A. Ring, *Stygt Vejr*, 1908
4. L.A. Ring, *Husmandsfolk*, 1897
5. Hans Smidth, *Studebefordring på heden*, 1906
6. J.F. Willumsen, *Glaspustere på Hellerup Glasværk*, 1887
7. Vilhelm Hammershøi, *Tre unge kvinder*, 1895
8. Anna Ancher, *En mor med sit barn i en sollys stue*, 1903–1907
9. Michael Ancher, *En Barnedaab*, 1883–1888

1. KRISTIAN ZAHRTMANN: MIT FROKOSTBORD I PORTOFINO, 1900

Der står en tallerken på et dækket bord, men der sidder ingen på stolen. Der er brød, en citron, noget salat og en flaske olie, og stolen er trukket ud. På bordet står også en kikkert – hvad mon den skal bruges til? På terrassen ligger en kat. Der ligger også en hat. Hvem har dog lagt en hat dér!? Det har maleren Kristian Zahrtmann

Kristian Zahrtmann har med det her billede malet et anderledes selvportræt. Han har ikke malet sit ansigt nogle steder, men han har malet sin frokost, sin kikkert og sin hat – små tegn på, at der er en person til stedet på terrassen. På torvet nedenfor ses en masse mennesker. Nogle er ved at hænge vasketøj op, nogle børn leger, og nogle går bare tur.

Et omvendt landskabsmaleri

Kig godt på kirken bagerst i billedet. Der er en slags trappe op til den, hvor der er en masse mennesker. Det må være en speciel dag i byen, Zahrtmann har malet. Kig godt på menneskerne. Zahrtmann har malet dem som små prikker i forskellige farver. På terrassen hvor bordet står, er der skygge. På pladsen er der sol. Øverst i billedet er der grønne træer, nederst er der blå fliser. På den måde har Zahrtmann vendt op og ned på et traditionelt landskabsmaleri, hvor der er blå himmel for oven og grønt græs for neden. Meget forenklet kan

et traditionelt landskabsmaleri beskrives som grønt græs og blå himmel – grønt for neden og blå for oven. Zahrtmanns værk fra Portofino er lige omvendt. Her ses den blå terrasse for neden og det grønne, frodige landskab for oven. Midten af billedet har Zahrtmann fyldt med lyserøde og gule farver.

Zahrtmanns måde at bruge farver på

Zahrtmann tog ofte til Italien for at male. Han kunne godt lide farverne og motiverne. Han synes også at italienerne var venlige og at det var nemmere at slappe af her end i Danmark. Når Zahrtmann var i Italien, var han ofte sammen med sine elever. Han lærte dem, at de kunne bruge farverne på nye måder. Fx kunne en skygge godt være blå eller grøn. Læg mærke til dugen, der ligger på bordet. Den er lys – næsten hvid – men til at male folderne har Zahrtmann brugt blå. Zahrtmann kan godt lide at lege med farverne – han sætter kolde (blålige) og varme (rødlige) farver op mod

hinanden. Grøn op ad rød, blå op ad orange, lilla op ad gul. Det gør Zahrtmann, fordi netop denne teknik får farverne til at spille op til hinanden, til at leve og styrke hinanden.

Et billede uden fortælling

En modsætning til Zahrtmanns frokostbord er Romantikens fremstilling af Italien – fx Wilhelm Marstrands værk *En dans i det frie på Ischia*, som også findes på Ribe Kunstmuseum. Her bliver italienerne vist som et sorgløst folkefærd i en poleret virkelighed, hvor der ikke findes problemer. Hos Zahrtmann er der ingen klar fortælling eller historie i maleriet. Det hele fremstår mere som en observation eller registrering af livet i den lille italienske by, Portofino.

Om Kristian Zahrtmann (1843–1917):

Kristian Zahrtmann blev født på Bornholm i 1843, og skulle blive en kendt maler i dansk kunst. I starten af 1880'erne oprettede en

kreds af kunstnere et modsvar til Det Kgl. Danske Kunstakademi, hvis undervisning de synes var gammeldags. De kaldte deres nye skole for Kunstnernes Frie Studieskoler. I 1883 lykkedes det dem at få et stort årligt tilskud fra staten, og Kunstnernes Frie Studieskoler blev et anerkendt alternativ til Kunstakademiet. Zahrtmann blev underviser på Kunstnernes Frie Studieskoler og prægede en hel generation af nye malere til at søge efter deres egen stil.

Zahrtmann så det som sin vigtigste opgave at få eleven til at finde sin egen, individuelle stil. Elevens personlighed *skulle* brænde igennem i værket. Dét, mente Zahrtmann, var det vigtigste i kunsten. Zahrtmann var underviser, men han bekymrede sig også om sine studerendes ve og vel, og lyttede til deres personlige problemer. Zahrtmann var dog ikke kun elevernes ven – han var også en kontant læremester, der hyldede den kunstneriske proces og tvang eleverne til at yde deres bedste.

Kristian Zahrtmann: *Mit Frokostbord i Portofino*, 1900

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv stemningen og farverne i maleriet.
2. Giv dit bud på, hvad der sker på billedet.
3. Hvorfor tror du, at Zahrtmann har valgt at bruge sin frokost som motiv for et maleri?
4. Hvis du tænker på Herman Bangs beretning fra Christiansborgs brand, hvordan kunne en reportage fra denne skyggefulde terrasse lyde? Hvad ser du? Hvad kan du berette til dine læsere?
5. Beskriv forskelle i malestilen – hvordan adskiller Zahrtmanns maleri sig fra Romantikens skildringer af Italien?

Tema: En ny virkelighed

2. P.S. KRØYER: FRANSKE ARBEJDERE I HULVEJ, 1879

Et arbejds hold kommer gående mod dig. De er næsten på vej ud over billedrammen. De har blå busseronner på, sorte kasketter. Nogle har røde huer på i stedet. I hænderne har mange af mændene graveredskaber. Kig godt på lyset, det kommer bagfra. Solen er gået ned, og dagens sidste stråler oplyser billedet. Arbejderne er på vej hjem efter en lang dag.

P.S. Krøyer tog i 1879 til den franske kunstnerkoloni Cernay-la-Ville for at male under åben himmel – han ville studere dét, der bliver kaldt 'friluftsmaleri'. I den franske by malede han side om side med engelske og franske malere, og det var også her, at Krøyer mødte gruppen af arbejdere, som han først skitserede med blyant på papir og derefter malede forskellige udkast af. Krøyer malede på den måde, at han malede baggrunden for sig og figurgruppen for sig. Til sidst satte han dem sammen til ét maleri. Det er dét resultat, du kan se på Ribe Kunstmuseum.

Stenhuggere på vej hjem fra arbejde

Hvad mon arbejderne har lavet? Kig godt på manden yderst til højre i billedet. Han har finere tøj på end de andre. Han er også lidt mørkere i huden. Mon ikke, at han er lederen af arbejds holdet – sjakbajsen? En italiensk sjakbajs og et fransk arbejds hold måske. Vi

ved, at italienerne i den periode, hvor billedet er malet, rejste rundt i Europa for at lære andre folkefærd at bryde sten til boulevarder, og det ser umiskendeligt ud som om, at det er dét, værket handler om. Arbejderne har været ude at bryde sten til de store franske veje.

Arbejdere som individer

Maleriet er udført i tiden omkring Det Moderne Gennembrud, hvor der skete en række opbrud i det danske kulturliv. I maleriet er det bl.a. markeret ved, at kunstnere maler arbejdere på lige fod med konger og adelige. Der skete altså et skift i malernes motiver. På Krøyers maleri er der ingen skam i at være arbejder. Se blot på drengen med den røde hue, der ryger cigar i billedets venstre side. Normalt, når man malede bønder eller arbejdsmænd i Danmark, var det mennesker, der blev brugt som statister i landskabet.

Mængden af detaljer fortæller, hvad det vigtige på billedet er

I Krøyers maleri er landskabet blevet nedprioriteret til fordel for arbejderne. Det er dem, man skal kigge på – det er dem, der er det vigtige i billedet. Træerne og buskene er også malet 'løser' – altså ikke så detaljeret som arbejdnernes ansigter. Krøyer lærte at male sådan, da han gik i skole hos den franske maler Léon Bonnat i Paris. Han mente, at hvis hele maleriet var lige detaljeret over det hele, ville det sløre for billedets egentlige motiv. Derfor fokuserede Bonnat og Krøyer på det vigtigste i maleriet, nemlig dét, der skulle fortælle historien. Det var en ny måde at tænke maleri på i 1800-tallet. Og det vigtige i dette billede er arbejderne.

Om P.S. Krøyer (1851–1909):

P.S. Krøyer blev født i Stavanger i juli 1851. Egentlig hed han Peder Severin Gjerdsahl. Det vides ikke, hvem hans far var, men antydes at være bestyreren af Stavanger Fattig- og Sindssygehospital, hvor Krøyers mor var indlagt, men fattigfogden kan også være blevet betalt for at tage faderskabet på sig. Han blev hurtigt bortadopteret til sin moster og dennes mand, zoologen Henrik Krøyer, der boede i Strandgade på Christianshavn. Det var derfra, at P.S. fik sit efternavn: "Krøyer".

Fordi Krøyer var født i Norge, var han ikke omfattet af det danske skolesystem, og i Norge var der ingen skolepligt. Derfor blev Krøyer undervist af sin moster i hjemmet på Christianshavn. Krøyers første tegneopgave var, da han som ni-årig tegnede billeder til onklens artikel i et tidsskift om små insekter og andre dyr. Som 11-årig kom Krøyer på Teknisk

2. P.S. KRØYER: FRANSKE ARBEJDERE I HULVEJ, 1879

– fortsat

Institut og som 13-årig startede han på Kunstakademiets Forberedelsesskole. Her tegnede eleverne efter gipsafstøbninger af gamle statuer. Senere lærte eleverne at tegne skeletter og muskler. På Kunstakademiet var tegnekunsten det fundamentale element i kunsten, og først når eleverne mestrede denne, kunne de begynde at male. Da Krøyer var 15 år fik han en malerkasse af sine plejeforældre, og herefter tog karrieren fart. Han blev hurtigt en anerkendt portrætmaler og får som nyuddannet maler mange bestillinger. Han var hurtig til at tegne og tjente mange penge på det.

Med hjælp fra stipendier og rigmanden Heinrich Hirschsprung lykkedes det Krøyer at komme på en lang udlandsrejse i årene 1877–1881.

Krøyer tog undervisning i Paris og rejste derefter ud i det franske land. Herpå gik turen til Spanien og Italien. Det var på denne rejse, at *Franske arbejdere i hulvej* blev malet. Da Krøyer i 1882 besøgte Wien, mødte han ægteparret Anna og Michael Ancher, og de fortalte ham om Skagen.

De fleste kender i dag Krøyer som Skagensmaler og for det ulykkelige ægteskab med Marie Triepke. I Skagen malede Krøyer primært stranden, sin smukke hustru og kunstnerkollegaerne. Han besøgte Skagen om sommeren og tog til København om vinteren. I foråret var Krøyer ofte på udlandsrejse til Paris for at følge med i de nyeste strømninger i malerkunsten.

Krøyer var en markant personlighed i den danske kunstverden i slutningen af 1800-tallet, hvor han bl.a. underviser unge malere sammen med Kristian Zahrtmann på Kunstnernes Frie Studieskoler, som var et alternativ til Kunstakademiet.

P.S. Krøyer, *Franske arbejdere i hulvej*, 1879

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv farverne og stemningen i maleriet.
2. Giv dit bud på, hvad der sker på billedet.
Og hvad sker der lige efter, at billedet bliver malet?
3. Hvordan tror du, at livet som fransk arbejder i et stenbrud har været?
4. Hvorfor tror du, at Krøyer har malet de franske arbejdere?
5. Hvordan tror du, at publikum tog imod maleriet omkring år 1900?
Hvilket indtryk har det gjort?

Tema: Hvem er jeg?

3. L.A. RING: STYGT VEJR, 1908

I døråbningen står en mand, men hvorfor står han der? Hvad skal han? En snestorm hænger, og i bunden af maleriet antydes det, hvor højt sneen ligger – hvor dybt man falder i, hvis man skulle vove at begive sig ud. Manden kigger ud på elementernes rasen. Landskabet er ikke forskønnet, for kunstneren bag værket – L.A. Ring – er en realist, der maler verden, som den ser ud.

På billedet står en mand på dørtærsklen mellem sit hus (det kendte) og snestormen (det ukendte). Det er ikke til at vide, om han træder ud i snestormen eller ej. Manden kigger ud på sneen og på stormen. Han overvejer måske at gå ud? Hvem vil dog begive sig ud i sådan et vejr!? Mon han skal noget vigtigt?

Få farver med stor virkning

Se, hvilke farver L.A. Ring har brugt i maleriet. Han har holdt farverne på et minimum og har kun brugt blå, sorte og hvide farvenuancer. Manden har en kasket og en sort frakke på. På frakken har Ring malet en meget tynd, hvid, streg hele vejen rundt om kraven. Det er sådan han viser, at lyset falder lige præcis dér. Læg mærke til, hvor mørk den sorte farve er lige neden under den hvide streg. Sådan viser Ring, at der er skygge på frakkens stof.

At træffe et valg på oplyst grundlag

Kig godt på den blå dør. Dørskiltet er skåret midt over, så halvdelen af inskriptionen mangler. "Breve og," står der. Så må man selv tænke sig til resten. Beskæringen gør, at billedrummet bliver snævert og medfører, at manden i døråbningen næsten presses ud i sneen. Ring har fokus på manden. På hans observation af vejret og ikke mindst på den avis, som han bærer under armen: nemlig *Politiken*. Med det enkelte greb viser Ring, at manden, der ses på billedet, er et både oplyst og moderne menneske. Han ved godt, hvad der foregår derude – nu skal han blot finde ud af, om han vil gå ud og tage del i det eller ej.

Om L.A. Ring (1854–1933):

L.A. Ring blev født i 1854 i Ring på Sydsjælland. Han hed egentlig bare Lauritz Andersen, men valgte i 1881 at tage Ring som navn – et navn, som skulle blive kendt og berømt i dansk kunsthistorie.

L.A. Ring uddannede sig på Kunstakademiet i København og på den moderne kunstscole, Kunstnernes Frie Studieskoler. I sin studietid rejste Ring meget rundt i Europa, bl.a. til Tyskland, Belgien, Frankrig og Italien. Her blev han inspireret af andre kunstnere – deres måde at arbejde på og deres motiver.

I slutningen af 1800-tallet ændrede kunsten sig meget både i Danmark og i udlandet. Den blev moderne og brød med de traditionelle regler for, hvordan den skulle se ud. Ring malede det, som han så og det, som han oplevede. Og så malede han, som han følte. Ingen fortalte ham, hvordan han skulle male. Det fandt han ud af selv.

L.A. Ring, *Stygt Vejr*, 1908

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv farverne og stemningen i maleriet.
2. Giv dit bud på, hvad der sker på billedet.
Hvad sker der lige efter, at billedet bliver malet?
Går manden ud i snevejret, eller lukker han døren og går indenfor igen?
3. Hvordan tolker du, at manden står i døren – på en tærskel til noget andet?
4. Hvad gør det aflange format ved din opfattelse af maleriet?
5. Hvis det nu var dig, der stod i døren.
Ville du så blive indenfor – eller ville du gå ud i snestormen?

Tema: Hvem er jeg?

4. L.A. RING: HUSMANDSFOLK, 1897

Billedet er malet af kunstneren L.A. Ring. Han har givet det titlen 'Husmandsfolk' – et udtryk, som man før i tiden brugte til at beskrive mennesker, der boede og arbejdede på små gårde langt ude på landet. Arbejdere, der dog ejede deres eget hus, og nogle gange også havde et lille stykke jord.

På billedet ser vi tre personer. En mand, en kvinde og en lille pige. Manden er den, man først får øje på. Han står også i midten af billedet – og han fylder godt! Læg mærke til måden, han står på. Han har hænderne solidt plantet i bukselommerne. Armene holder han ud fra kroppen. Manden virker bestemt. Hans blik er så direkte – ja, hans øjne er næsten stikkende. Det er som om, han kigger ud på os. Det er som om, han kan se os. Men hvorfor ser han så sur ud? Måske kan han ikke lide, at vi ser på ham? Eller måske er vi ikke velkomne på hans jord? Dér, hvor hans hus ligger. Dér, hvor hans familie befinder sig. Dér, hvor han lever og arbejder. Mandens mund er en smule åben. Mon han skal til at sige noget?

En lille pige smiler til dig

De andre personer i billedet synes anderledes end manden. Hans kone stor i døråbningen. Hun kigger på os. Eller... Faktisk er det svært at se eller forstå, hvad hun kigger på. Hendes blik virker en smule tomt. Drømmer hun? Eller er hun faldet i staver? En lille pige står på gårdspladsen, lige bag døren. Mon hun gemmer sig for sin mor og far? Glad ser hun i hvert fald ud. Som den eneste smiler hun – både med munden såvel som med sine øjne.

Husets mure er bulede og vinduerne skæve

Landskabet i baggrunden til højre i billedet viser noget, der ligner et vandhul eller en lille sø. Rundt om og bag den er der grønt græs og marker så langt øjet rækker. Familiens hus er hvidkalket og har stråtag. Læg mærke til, hvordan huset buer ind og ud, op og ned. Murene er ikke lige! Vinduerne er også skæve, særligt det sidste. Også her fornemmer man, at familien ikke har mange penge.

Diagonale linjer i billedet guider øjet gennem motivet

Læg også mærke til de diagonale linjer i kompositionen: Der er et skråt forløb fra venstre til højre. Det leder vores blik ind i billedet. Vores blik stoppes kun af ganske få detaljer. En vigtig detalje ser vi i midten af billedet – på mandens vest. Her kommer en guldkæde til syne. Vi kan ikke se, hvad der er for enden af kæden, da den forsvinder ned den ene lomme i vesten. Det virker som om, at der ligger noget tungt i lommen. Hvad mon det er? Et ur måske? Et tungt et af slagsen. Men – hvorfor ville en fattig landmand eje et værdifuldt gulddur? Måske ejer manden én værdifuld ting, som han er rigtig glad for og som han helst ikke vil efterlade et sted, hvor nogen kunne stjæle det?

L.A. Ring, *Husmandsfolk*, 1897

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv stemningen i maleriet.
2. Hvad tror du er sket lige før, at billedet blev malet?
3. De naturalistiske forfattere som fx Henrik Pontoppidan og I.P. Jacobsen gjorde sig tanker om, hvordan et menneske får sin identitet i et samspil mellem miljø og arv. Hvordan tror I, at fremtiden for den lille pige på maleriet kommer til at forme sig?
4. Lav et mundtligt portræt af husmanden. Lad dig inspirere af maleriet og brug din fantasi til at bygge en verden op omkring personen. Byg teksten op ligesom beskrivelsen af Bartholine i I.P. Jacobsens *Niels Lyhne*, sådan at du begynder med personens udseende og bagefter beskriver personens adfærd og vaner. Det skal fremgå, hvor gammel, du tror, kvinden på billedet er, hvad hendes beskæftigelse er, og hvad hendes sociale status er. Din beskrivelse skal være realistisk i forhold til den tid, personen levede i. Brug evt. også modsætninger, ligesom I.P. Jacobsen gør i sin tekst.

5. HANS SMIDTH: STUDEBEFORDRING PÅ HEDEN, 1906

Maleren Hans Smidth, som ofte fandt sine motiver på den jyske hede. Smidth har malet billedet her i 1906, men motivet har han nok fundet årtier forinden – dengang, hvor et damplokomotiv stadig var lidt af et særsyn på landet.

En dame og en herre sidder i en vogn, der trækkes af to stude (kastrede tyre). En anden mand står ved siden af den ene stud. Læg mærke til mandens fod i græsset. Han er også i færd med at gå – han er i bevægelse. Læg også mærke til den ene stud, den længst ind mod os. Det ene øje er tydeligt. Det er som om, at den kigger på os.

I solnedgangens skær

Det varme lys i venstre side af billedet kommer fra solnedgangen i det fjerne, hvor man kan se forskellige nuancer af gul, orange og rosa. Se, hvordan lyset spredes som flammer af ild over det flade landskab, der strækker sig så langt øjet rækker. Vi er på den jyske hede – i en helt særlig natur, som kun kan opleves i Jylland. Her er jorden helt flad. På overfladen af det høje og tætte græs med de lilla lyngblomster, kan man se skæret fra den nedad-

gående sol. Det er dog ikke tydeligt. Nej, man kan *fornemme* lyset. Man kan *ane* det. Også under studenes maver og på deres rygge. Det er som om, solens stråler laver en form for lyssende kontur på køerne. Derimod falder det anderledes på menneskene. Læg mærke til damen og herren på vognen. Begges ansigter bades i lys.

Et billede fyldt med lyde

Det vigtigste i billedet er dog damplokomotivet og de telegrafpæle, der ses langs vejen. Danmarks første jernbane åbnede i 1844 og bredte sig hurtigt gennem landet i de følgende årtier. Jernbanen var en vigtig del af industrialiseringen: Nu kunne man bevæge sig over lange distancer – og hurtigt. Jernbanen var et tydeligt bevis på en ny tid, et bevis på fremtiden, hvor der skete mange teknologiske fremskridt. Kan du se, hvordan hunden rea-

gerer på toget? Hunden er midten i billedet, og dens ører stritter! Den er opmærksom. Den må kunne høre en høj og kraftig lyd. Et damptog larmer også – rigtig meget endda! – særligt i et landskab som dette, hvor alt ellers plejer at ånde fred og idyl.

Om Hans Smidth (1839–1917):

Hans Smidth blev født i 1839 i Nakskov på Falster. Senere flyttede han sammen med sin familie til enge omkring Skive i Nordjylland – et område, som Smidth kom til at knytte stærke bånd til ikke kun privat, men også i sin kunst. Smidth tog nemlig på ture langs Limfjorden, Sallingland og Fur for at male og for at tegne. Her fandt Smidth de motiver, som han i dag huskes bedst for: Det danske landskab og livet blandt folk, som boede og arbejdede på landet.

I 1861 blev Smidth optaget på Kunstakademiet i København. Her blev han undervist bl.a. af Wilhelm Marstrand og Jørgen Roed – begge kunstnere, som du kan se værker af på Ribe Kunstmuseum. Efter nogle år stoppede Smidth sine studier på akademiet, men han fortsatte med at male. Han iagttog og studerede den danske natur, og vendte særligt blikket mod den jyske hede. Heden var frodig, meget varieret, ja nogle steder næsten utæmmet og vild.

Hans Smidth, *Studebefordring på heden*, 1906

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv stemningen i maleriet, hvilke lyde kan menneskene høre?
2. Damplokomotivet var en af den industrielle revolutions store opfindelse. Hvilke store og revolutionerende opfindelser kan du komme i tanke om her i din egen tid?
3. Forestil dig, at du er på besøg på heden, og at det, du ser på billedet, forestiller noget, du har oplevet. Skriv et brev til din familie eller en god ven og fortæl om din oplevelse. Der skal være en tydelig sammenhæng mellem billedet, og det, du skriver i brevet. Du skal arbejde bevidst med en sprogton, der passer til den tid og det miljø, brevet er skrevet i.

6. J.F. WILLUMSEN: GLASPUSTERE PÅ HELLERUP GLASVÆRK, 1887

Vi befinder os i et mørkt rum. Det er støvet, ja, faktisk er der ret beskidt. Nogle lysstråler falder på gulvet. Hvor kommer lyset mon ind? Er det fra nogle huller i taget? Rummet, vi befinder os i, er Hellerup Glasværk, hvor man bl.a. producerer glasflasker til lagereddike og øl.

I rummet står en gruppe mænd og arbejder. De er glaspustere. I slutningen af 1800-tallet flyttede mange mennesker til byerne, og industrien begyndte for alvor at blomstre. Mændene er ved at producere flasker. På glaspustersprog hedder det at *blæse* flasker. De stave, som de står med, hedder piber. Piberne er hule, så man kan puste i dem. Glaspusterne havde sidst i 1800-tallet en ganske god indkomst, men det var samtidig et rigtig hårdt arbejde. Det var hårdt for lungerne og kroppen, og temperaturen i glasværket var meget høj.

En langsommelig proces

De lysende bobler på billedet er glasmasse – det bliver hårdt glas, når det størkner. Glasmassen er lavet af gloende hedt sand, der er blandet med nogle andre ting. Sandet varmes op til ca. 1400 grader – glasset er på det tidspunkt glødende og meget flydende. Det tager meget lang tid at varme op, lige omkring 12 timer. Ofte varmer man glasmassen op om natten, og så møder glaspusterne ind om morgenen for at arbejde med den.

Luftbobler bliver til flasker

Når glaspusterne puster i deres piber, kommer der luftbobler i den glasmasse, som de har fanget med deres piber i glasovnen. Det er luftboblerne, der bliver til luftrum i flaskerne. Men glaspusterne skal arbejde hurtigt, for de kan kun forme glasmassen så længe den er varm. Teknikken med at forme glas på denne måde har været kendt siden oldtiden. Når glaspusterne har pustet luftbobler i glasmassen skal de skynde sig at trille den halvflydende boble, så den får den rigtige flaskeform. Til sidst skal den formede flaske køle meget langsomt ned. Går det for stærkt, sprænger det, som glaspusteren har stået og formet, i stykker.

Om J.F. Willumsen (1863–1958):

Kunstneren Jens Ferdinand Willumsen skulle få en karriere på over 70 år – han malede i mange forskellige stilarter. Willumsen blev aldrig uddannet fra Kunstakademiet. Til gengæld blev han optaget på de nye ”Kunstnernes Frie Studieskoler”, en skole, der blev oprettet for malere, der gerne ville male på en ny måde. Her underviste fx Kristian Zahrtmann og P.S. Krøyer. Ud over at male, var Willumsen også billedhugger, fotokunstner, grafiker og samler. Han betegnes som en af de mest eksperimenterende kunstnere i slutningen af 1800-tallet.

J.F. Willumsen, *Glaspustere på Hellerup Glasværk*, 1887

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv stemningen i billedet.
2. Hvilke genstande kan du se i rummet?
3. Har du nogensinde besøgt et glaspusteri?
4. Hvordan tror du, at man laver ølflasker i dag?
5. Hvorfor tror du, at J.F. Willumsen har malet lige præcis dette motiv?
6. Hvordan tror du, at det har været at arbejde som glaspuster på Hellerup Glasværk?

7. VILHELM HAMMERSHØI: TRE UNGE KVINDER, 1895

Tre kvinder sidder sammen i en stue. De sidder næsten i samme stilling på hver sin stol. Man ser dem fra forskellige vinkler - to i profil og én frontalt. To af kvinderne er iført lange sorte kjoler. Den tredje kvinde har en sart gul kjole på. Læg mærke til, hvordan deres hoveder flugter i billedets øverste del, og hvordan deres kjoler smelter lidt sammen nederst i billedet. Deres kjolars berøring er den eneste form for kontakt, kvinderne har med hinanden. De ser nemlig ikke ud til at snakke sammen eller kommunikere på anden vis. Der er ikke noget, der binder dem sammen - hverken en handling eller en situation.

Kunstneren, som har malet dette billede, hedder Vilhelm Hammershøi. Han maler ikke mange portrætter, og når han gør, er det enten af familie eller nære venner, som han kender rigtig godt. På billedet ses Hammershøi hustru Ida i midten. Til højre ses hans lillesøster Anna. Til venstre sidder svigerinden, Ingeborg. Hun er gift med Idas bror Peter, som også er maler.

Fordybet i hver deres ting

Læg mærke til, hvordan Ingeborgs mave skyder lidt frem, selvom hun sidder noget rank på stolen. Måske er hun gravid? Læg også mærke til hendes højre hånd. Vielsesringen er iøjnefaldende – særligt fordi der er få detaljer i billedet. Anna sidder med en bog, men hvad læser hun? Det er som om, at Hammershøi har fastfrosset kvinderne i et øjeblik, hvor de hver især sidder fordybet i deres egne tanker. Tanker, som vi ikke kan være del af.

Den gådefulde Hammershøi

Ved at placere kvinderne i et rum, hvor der ikke er mange møbler og hvor væggen er neutral, sørger Hammershøi for, at vi kan koncentrere os om at se på de tre kvinder. Der er intet, der forstyrrer os. Alt passer sammen - selv farverne er i harmoni. I det hele taget synes billedet perfekt i dets enkle udtryk. Og alligevel ... for hvad foregår der egentlig? Hammershøi er gådefuld. Han maler med lyse farver, hvori han har blandet en masse gråt. Hans motiver er præget af stilhed – enten ved personer, der sidder stift ved siden af hinanden eller ved at male helt tomme rum – men i maleriernes overflade ser man små, bitte penselstrøg, der skaber liv og bevægelse.

Om Vilhelm Hammershøi (1864–1917):

Vilhelm Hammershøi boede i København hele sit liv og det fik stor betydning for hans kunst. Det var netop her i forskellige bydele og i forskellige lejligheder, at han blev inspire-

ret. Og det var her, at han for alvor hentede de motiver, som han blev ved med at male frem til sin død. Motiver, der senere har forevigt ham som en af de mest betydningsfulde danske kunstnere omkring år 1900.

Hammershøi fik tegneundervisning fra han var 8 år gammel. Senere blev han uddannet på Kunstakademiet og på Kunstnernes Frie Studieskoler, som satte fokus på nye og mere moderne måder at male på. Her blev han undervist af P.S. Krøyer.

I 1891 blev Hammershøi gift med Ida. Hun var meget mere end blot hans hustru. Hun var også hans muse og blev malet ind i mange af hans billeder. Ofte ses Ida iført en sort kjole og med håret sat op – enten med siden eller ryggen til. Det er værker som disse, som Hammershøi særligt er kendt for. Men han malede også landskaber, arkitektur og portrætter. Før Ida blev Hammershøis model, var det ofte sø-

steren Anna, der blev malet. Hun er også med på billedet fra Ribe Kunstmuseum. I anledning af sin 80 års fødselsdag blev hun i 1946 spurgt, hvordan det var at sidde model for sin bror. Hun svarede: „Naa, men senere giftede han sig, og saa kunde hans Kone heldigvis overtage Arbejdet som Model. Heldigvis ja! De kan tro, at det er ikke altid let at staa Model – det er tværtimod meget trættende.“

Hammershøi var kendt i sin samtid. Mange synes, at hans brug af grå, brune og sorte farver var underlig. Også hans brug af lys og skygge undrede de mennesker, der så på hans billeder. I Hammershøis billeder var fortællingerne er ikke vigtige – oftest var der slet ingen fortælling. For Hammershøi var det vigtigere at fornemme en stemning eller lade sig undres ved dét, der ikke bliver fortalt.

Vilhelm Hammershøi, *Tre unge kvinder*, 1895

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv stemningen og farverne i billedet.
2. Hvad tænker du om billedet?
3. Billedet giver det indtryk, at de tre kvinder er nogle „stille eksistenser“, om det forholdte sig sådan i virkeligheden, ved vi ikke, men der er nærliggende til at koble Hammershøis kvindeskildringer sammen med forfatteren Herman Bang. Mange af Bangs begynder 'in medias res', altså midt i handlingen. Sådan maler Hammershøi også sine motiver. Forestil dig, hvad der er sket før, at disse tre kvinder satte sig til rette.
4. Tror du at de tre kvinder kan lide hinanden?
5. Hvad tror du, at kvinderne tænker på?

8. ANNA ANCHER: EN MOR MED SIT BARN I EN SOLLYS STUE, 1903–1907

Tema: Køn og kærlighed

En mor sidder og mader sit barn. De er fanget i en stille stund, og vi er fluen på væggen til et dagligt ritual. Man tør næsten ikke at tale, næsten heller ikke at hviske, for sæt nu, at man forstyrrer denne fine stund?

Anna Ancher har malet en hverdagsscene fra et hus i Skagen. På bordet står ganske få ting. En skål, en kande og en lille kasse. Vi ved ikke, hvad der er i kassen eller i kanden, men det er vist også lige meget. Billedet indfanger blot en stille stund, hvor et barn får mad af sin mor.

Anna Ancher iagttog uden at iscenesætte

Ancher har ikke forsøgt at forskønne rummet på sit maleri. Der er revner i væggen, og det virker generelt ret bart. Mon det er en fattig familie vi er på besøg hos? Anna Ancher malede ofte de skagboer, der åbnede deres dør. Anna var selv skagbo, og hun kendte næsten alle i byen, så hun havde god mulighed for at finde modeller. Og hun malede dem bare, som de så ud. De fik ikke festtøj på eller stillede sig an – de skulle bare gøre det, de plejede, og så iagttog Ancher dem.

En grøn plante sniger sig med på billedet

Læg mærke til billedets venstre side. Der sniger sig nogle grønne blade ind i motivet –

måske er det en urtepotte, der står i en vindueskarm. Det er sjovt, at Anna Ancher har valgt at de grønne blade skal med på billedet. Hvordan kan det være? Måske fordi den grønne farve gør billedet mere levende?

Solens aftryk på væggen

Det er godt vejr udenfor, for solen skinner ind ad vinduet. Vi kan ikke se vinduet i billedet, men vi ved, at det er der, for solens aftryk rammer den nøgne væg. Lyset er ikke bare gult. Det er også lidt blåt og lidt hvidt – en blanding af mange farver, der tilsammen giver følelsen af varme på en i forvejen lys væg. Lysaftrykket er Anna Anchers kendetegn. I hendes billeder ser vi sjældent selve vinduet, kun aftrykket af lys og vinduessprosser på væggen.

Om Anna Ancher (1859–1935):

Anna Ancher skulle blive en kendt skikkelse i dansk kunst. Ancher var den eneste af Skagensmalerne, der oprindeligt var skagbo. Hendes forældre ejede Brøndums Hotel, der

i mange år var det eneste sted, hvor man som tilrejsende kunne overnatte. Da Skagen i Anchers barndom begyndte at blive tilholdssted for en voksende kunstnerkoloni, overnattede en del malere i hendes barndomshjem. Af disse modtog Ancher undervisning, og udviklede sig til at blive en habil kunstner.

Ancher gik på Vilhelm Kyhns maleskole i København efter at have modtaget undervisning fra tilrejsende kunstnere. Da Ancher i 1883 blev mor til datteren Helga, rådede Kyhn hende til at kaste sine pensler i havet – han synes altså, at hun skulle arbejde derhjemme med huslige pligter. Ancher var ligeglad med hvad Kyhn sagde. Hun blev ved med at male; heldigvis! Anna Ancher brød derved med den gængse måde at være hustru på omkring 1880, altså lige præcis de år, hvor Sædelighedsfejden for alvor begyndte at rulle i dagspressen. Ancher var en selvstændig og driftig kvinde, hun lod sig portrættere som gravid og i en løs sommerkjole, der også brød alle normer for,

hvordan en gift kvinde skulle gå klædt. Hun fik støtte og opbakning fra sin mand, Michael Ancher, og sammen dannede de et lille kunstnerfælleskab, Anchers Hus.

Ancher var en kendt maler i sin samtid: Hun modtog en sølvmedalje på Verdensudstillingen i Paris og fik – som den eneste af skagensmalerne – en medalje fra Kongehuset, der hedder *Ingenio et Arti*. Det er latin og betyder ”for ånd og kunst”. Det er en meget fin præmie, som kun få modtager.

Omkring år 1900 var Anna Ancher en af de malere, der prøvede at male på en måde man ikke før havde set i Danmark. Hun gik i skole i Paris, og var bl.a. en af de første malere i Danmark, der genindførte pastelkridtet; en teknik, som impressionisterne begyndte bruge i af 1870'erne. Anchers foretrukne motiv var skagboerne; det nære, det private. Motiver som disse vandt indpas i europæisk kunst i 1800-tallets sidste halvdel. Men hendes hovedmotiv er lyset, som oftest bliver malet som aftryk på væggen.

Anna Ancher, *En mor med sit barn i en sollys stue*, 1903-1907

SPØRGSMÅL:

1. Hurtigskrivning: Brug tre minutter på at beskrive, hvad billedet handler om. Du skal hverken tænke på analyse eller fortolkning, men så konkret som muligt beskrive, hvad der sker i billedet.
Hvad ser du? Hvilke farver er der? Hvilken stemning?
2. Hvad har Anna Ancher fokuseret på i billedet?
3. Hvorfor tror du, at Anna Ancher har malet billedet af moren og barnet?
4. Prøv at fotografere et rum, hvor sollyset danner mønstre på væggen.

9. MICHAEL ANCHER: EN BARNEDAAB, 1883–1888

I Ribe Kunstmuseums samling findes et maleri, der med sine 186 x 250 cm gør det svært ikke at stoppe op og kigge. Motivet er let at forstå: Vi befinder os til en dåb i en kirke. En kvinde er klædt i gult og fungerer som blikfang. I armene har hun et spædbarn. Lyset falder fra kirkens vindue ned på kvinden med barnet, og giver dem en fremtrædende rolle – der er ingen tvivl om, hvem der er i fokus.

Den barnedåb vi er vidne til, er dåben af Anna og Michael Anchers datter: Helga. Kvinden i den gule kjole er maleren Anna Ancher, og bag hende står en gruppe mennesker. Michael Ancher er en af de bagerste i gruppen – det er ham, der læner sig op af kirkebænken. I gruppen er også maleren P.S. Krøyer (i midten af billedet), Annas bror John Brøndum samt den engelske maler Marianne Stokes, der har en brun kjole på. Bagerst ved siden af Michael står Hr. Mariager, der var en af Ancherparrets mest brugte modeller.

Titlen på maleriet

Gruppen af mennesker kigger på Helgas hånd, der rækker ud mod præsten. Sammen står de i kirken, fordybet i det ritual, der er billedets samlende punkt. Ancher har kaldt værket for *En Barnedaab*. Ikke ”Helga Anchers daab” eller ”Min datter døbes i Skagen Kirke”. Billedet er derved stadig neutralt, og man skal kende personerne for at vide, hvem historien handler om.

Ikke en virkelighedstro gengivelse

Når vi kigger på billeder fra 1800-tallet tror vi nogle gange, at det er en sand skildring af, hvordan tingene så ud. Der tager vi fejl. Ligesom Romantikens kunstnere har Michael Ancher også digtet lidt med sit maleri. De mange mennesker har nemlig ikke alle været med til barnedåben – de passede bare godt ind, syntes Ancher. Nogle af dem, fx pigen bag Anna, havde Ancher stort besvær med at få på plads. Hele fem forskellige personer måtte stå model, før han fandt den, han ville have med. Af de personer, der er gengivet i maleriet, var det kun Ancher selv, Anna, Krøyer og John Brøndum, der var med til Helgas dåb.

Et stort arbejde

Ancher var på papiret fem år om at skabe *En Barnedaab*, men i virkeligheden omarbejdede han det flere gange efter, at det var blevet vist for første gang på Forårsudstillingen 1887. Ved at male et så stort værk sætter han sin familie ind i traditionen for historiemaleri, ja, ophøjer dem måske ligefrem til at være lig med de

konger og sagnhelte, formatet før i tiden blev brugt til. Når man ser på hans ambitioner med et gruppeportræt på over to meter med hans egen familie som motiv, så har det været en stor mundfuld at gabe over. Måske han nogle gange gik lidt i stå med opgaven?

Om Michael Ancher (1849–1927):

Michael Ancher blev uddannet fra Kunstakademiet, og debuterede som kunstner i 1874, hvorefter han samme år rejste til Skagen første gang. Her mødte han Anna Brøndum, som han blev gift med nogle år senere, og de fik sammen datteren Helga.

Ancher udgjorde en vigtig skikkelse i kunsthistorien, dels som nøgleperson i kunstnerkollektivet i Skagen og dels som bindeled mellem de traditionsbundne malerikompositioner og *Det Moderne Gennembrud* ind i 1900-tallet, fordi han malede naturalistisk men samtidig holdt fast i det mere traditionelle, han havde lært fra Kunstakademiet.

Udover at være en anderkendt maler var han også en af de få, der boede fast i Skagen. Han

tog del i det lokale liv – han tog på jagt, havde mange venner blandt de andre skagboer. Michael Ancher var en moderne mand på den måde, at han støtter op om sin hustru, der også arbejdede som fuldtidskunstner, og nogle gange arbejdede Anna og Michael sammen om malerier. Han beordrede hende ikke til at blive hjemmegående, som fx en hr. Ring fra Amalie Skrams *Constance Ring* nok ville have gjort. Og så provokerede han det gammeldags kunstpublikum med sine motiver. *En Barnedaab* synes folk var unødvendig. For hvem ville dog kigge på en så privat begivenhed? Og hvorfor skulle det være kunst at male sig selv og sin egen familie? På et tidspunkt malede han Ancher Anna som gravid, hvilket forargede kunstpublikummet endnu mere – han hylkede graviditet på en måde, der ikke var set før. Så selv om Ancher måske af nogen opfattes som en lidt traditionel og gammeldags maler, så hold øje med hans motiver. Det er nemlig gennem af dem, at hans malerier fremstår moderne for den tid, de blev malet i.

Michael Ancher, *En Barnedaab*, 1883-1888

SPØRGSMÅL:

1. Beskriv stemningen og farverne i billedet.
Hvorfor tror du, at Anna Ancher har fået en gul kjole på?
2. Hvordan kan det være, at Michael Ancher blev ved med at skifte personer ud på sit maleri?
3. Hvis du skulle male en familiesammenkomst, hvad skulle det så være?
4. Hvad betyder titlen på en bog eller et maleri?
Har titlen betydning for din oplevelse af historien?
5. Anchers *En Barnedaab* og Amalie Skrams *Constance Ring* blev produceret samtidig, og skildrer to meget forskellige ægtepar. Hvordan tror du, at hr. Ring ville se på Ancherparret?
6. Hvordan er forholdet mellem mænd og kvinder i dag?